

**STAATSBLAD
VAN DE
REPUBLIEK SURINAME**

WET van 5 september 2002, houdende nadere wijziging van het Wetboek van Strafrecht, (G.B. 1911 no. 1, zoals laatstelijk gewijzigd bij S.B. 1993 no. 35) en het Wetboek van Strafvordering (S.B. 1977 no. 94, zoals laatstelijk gewijzigd bij S.B. 1989 no. 100) in verband met de vaststelling van algemene bepalingen omtrent de strafbaarheid van rechtspersonen.

DE PRESIDENT VAN DE REPUBLIEK SURINAME,

In overweging genomen hebbende, dat - in verband met de vaststelling van algemene bepalingen omtrent de strafbaarheid van rechtspersonen - het wenselijk is het Wetboek van Strafrecht (G.B. 1911 no. 1, zoals laatstelijk gewijzigd bij S.B. 1993 no. 35) en het Wetboek van Strafvordering (S.B. 1977 no. 94, zoals laatstelijk gewijzigd bij S.B. 1989 no. 100) nader te wijzigen;

Heeft, de Staatsraad gehoord, na goedkeuring door De Nationale Assemblée, bekrachtigd de onderstaande wet:

ARTIKEL I

In het Wetboek van Strafrecht (G.B. 1911 no. 1, zoals laatstelijk gewijzigd bij S.B. 1993 no. 35) worden de volgende wijzigingen aangebracht:

- A. Aan artikel 40 wordt na het negende lid een nieuw tiende lid toegevoegd, luidende als volgt:
10. Indien de veroordeelde een rechtspersoon is, vindt het voorgaande geen toepassing; artikel 76 lid 3, is van overeenkomstige toepassing.
- B. Artikel 76 wordt gewijzigd als volgt:
1. Strafbare feiten kunnen behalve door natuurlijke personen ook worden begaan door rechtspersonen.
 2. Indien geoordeeld wordt dat een strafbaar feit is begaan door een rechtspersoon, kan de strafvervolging worden ingesteld en kunnen de in de wet voorziene straffen en maatregelen, indien zij daarvoor in aanmerking komen, worden uitgesproken:
 1. tegen die rechtspersoon, dan wel
 2. tegen hen die tot het feit opdracht hebben gegeven alsmede tegen hen die feitelijke leiding hebben gegeven aan de verboden gedraging, dan wel
 3. tegen de onder 1 en 2 genoemden tezamen.
 3. Voor de toepassing van de leden 1 en 2 wordt met de rechtspersoon gelijkgesteld: de vennootschap zonder rechtspersoonlijkheid, de maatschap en het doelvermogen.

ARTIKEL II

In het Wetboek van Strafvordering (S.B. 1977 no. 94, zoals laatstelijk gewijzigd bij S.B. 1989 no. 100) worden de volgende wijzigingen aangebracht:

- A. In artikel 2 lid 1 wordt de zinsnede binnen wiens rechtsgebied de verdachte woont vervangen door: binnen wiens rechtsgebied de verdachte woonplaats heeft.
- B. In het Vijfde Boek wordt na Titel IV een Titel IVa toegevoegd, luidende als volgt:

TITEL IVa

VERVOLGING EN BERECHTING VAN RECHTSPERSONEN

Artikel 446a

1. Indien een strafvervolging wordt ingesteld tegen een rechtspersoon of doelvermogen wordt de rechtspersoon of het doelvermogen tijdens de vervolging vertegenwoordigd door de bestuurder of, indien er meer bestuurders zijn, door een van hen; de vertegenwoordiger kan bij gemachtigde verschijnen.
2. Indien de strafvervolging wordt ingesteld tegen een maatschap of vennootschap zonder rechtspersoonlijkheid, wordt deze tijdens de vervolging vertegenwoordigd door de aansprakelijke vennoot of, indien er meer aansprakelijke vennoten zijn, door een van hen; de vertegenwoordiger kan bij gemachtigde verschijnen.
3. De rechter kan de persoonlijke verschijning van een bepaalde bestuurder of vennoot bevelen; hij kan alsdan zijn medebrenging gelasten.

Artikel 446b

1. Indien de strafvervolging wordt ingesteld tegen een rechtspersoon, geschiedt de kennisgeving van gerechtelijke mededelingen aan:
 - a. de woonplaats van de rechtspersoon, dan wel
 - b. de plaats van het kantoor van de rechtspersoon, dan wel
 - c. de woonplaats van een van de bestuurders
2. Betekening van een gerechtelijke mededeling geschiedt door uitreiking aan een van de bestuurders, dan wel aan een persoon die door de rechtspersoon is gemachtigd het stuk in ontvangst te nemen. De uitreiking geldt in deze gevallen als betekening in persoon.
3. De uitreiking van een gerechtelijke mededeling, als bedoeld in lid 2, kan eveneens geschieden op een van de plaatsen omschreven in lid 1, aan ieder die in dienstbetrekking is van de rechtspersoon en die zich bereid verklaart de mededeling te zullen bezorgen.

Artikel 446c

1. Indien de strafvervolging wordt ingesteld tegen een maatschap of vennootschap zonder rechtspersoonlijkheid, geschiedt de kennisgeving van gerechtelijke mededelingen aan:
 - a. de plaats van het kantoor van de maat- of vennootschap, dan wel
 - b. de woonplaats van een van de aansprakelijke vennoten.

2. Betekening van een gerechtelijke mededeling geschiedt door uitreiking aan een van de aansprakelijke vennoten dan wel aan een persoon die door een of meer hunner is gemachtigd het stuk in ontvangst te nemen; de uitreiking geldt in deze gevallen als betekening in persoon.
3. De uitreiking van een gerechtelijke mededeling, als bedoeld in lid 2, kan eveneens geschieden op een van de plaatsen, omschreven in lid 1, aan ieder die in dienstbetrekking is van de maat- of vennootschap of van een aansprakelijke vennoot en die zich bereid verklaart de mededeling te zullen bezorgen.
4. De leden 1, 2 en 3 zijn van overeenkomstige toepassing bij de vervolging van een doelvermogen; in dit geval treden de bestuurders in de plaats van de aansprakelijke vennoten.

ARTIKEL III

Met het inwerkingtreden van deze wet zijn de artikelen 15 en 16 van de Wet Verdovende Middelen, alsmede die artikelen in bijzondere wetten en andere regelingen waarbij wordt uitgegaan van het daderschap van rechtspersonen en andere corporaties, vervallen.

ARTIKEL IV

Strafzaken, waarin op het tijdstip van inwerkingtreding van deze wet het instellen van een gerechtelijk vooronderzoek is gevorderd of een dagvaarding ter terechtzitting in eerste aanleg is uitgebracht, worden volgens de op dat tijdstip bestaande wettelijke bepalingen afgedaan.

ARTIKEL V

1. Deze wet treedt in werking met ingang van de dag volgende op die van haar afkondiging.
2. Zij wordt in het Staatsblad van de Republiek Suriname afgekondigd.
3. De Minister van Justitie en Politie is belast met de uitvoering van deze wet.

Gegeven te Paramaribo, de 5e september 2002.

R. R. VENETIAAN.

Uitgegeven te Paramaribo, de 23 ste september 2002.
De Minister van Binnenlandse Zaken,

U. JOELLA - SEWNUNDUN.

WET van 5 september 2002, houdende nadere wijziging van het Wetboek van Strafrecht, (G.B. 1911 no. 1, zoals laatstelijk gewijzigd bij S.B. 1993 no. 35) en het Wetboek van Strafvordering (S.B. 1977 no. 94, zoals laatstelijk gewijzigd bij S.B. 1989 no. 100) in verband met de vaststelling van algemene bepalingen omtrent de strafbaarheid van rechtspersonen.

MEMORIE VAN TOELICHTING

1. Algemeen

Inleiding

De kern van het hier te bespreken wetsontwerp bestaat in het voorstel in het Wetboek van Strafrecht een algemene bepaling op te nemen betreffende de strafbaarstelling van rechtspersonen en enkele samenwerkingsvormen zonder rechtspersoonlijkheid (zie artikel I onder B). Daarmee hangt samen het voorstel het Wetboek van Strafvordering aan te vullen met enkele processuele voorschriften omtrent de vervolging en berechting van corporaties (zie artikel II onder B).

De theorie van het strafrecht heeft zich met het in het wetsontwerp aan de orde gestelde onderwerp niet bijzonder diepgaand bezig gehouden. Belangrijke indicaties worden echter wel verschaft door buitenlandse rechtspraak en literatuur over dit onderwerp. De wetgever heeft bij het invoeren van deze figuur in het Surinaamse strafrecht dan ook volop hieruit geput.

Door de rechtspersoon strafbaar te stellen knoopt het strafrecht in het algemeen aan bij een civielrechtelijk begrip (een van het civiele recht afwijkende interpretatie wordt verderop voorgestaan voor het begrip doelvermogen). Een voor een bepaald doel juridisch georganiseerde entiteit wordt voor het recht gelijkgesteld met een natuurlijk persoon. Aan die organisatie worden, voor zover dit zinvol is, door het recht dezelfde rechten en verplichtingen toegekend en opgelegd als aan een natuurlijk persoon. Die rechten en verplichtingen kunnen uiteraard alleen ontstaan door handelingen van natuurlijke personen die voor de organisatie optreden.

Door in het strafrecht rechtspersonen evenals natuurlijke personen strafbaar te stellen wordt, gelijk dit in het civiele recht het geval is, uitgedrukt, dat handelingen van een natuurlijk persoon, die daarbij in het verband van de rechtspersoon optreedt en de inhoud van een delict vervult, aan de rechtspersoon worden toegerekend. In die gelijkstelling ligt een zekere fictie opgesloten. Dat is echter op zichzelf geen bezwaar. Door een fictie kan in het recht soms op beknopte, beeldende, wijze worden uitgedrukt wat anders alleen op een wijdloperige, gecompliceerde, wijze kan worden gezegd.

Aan de hierbedoelde gelijkstelling zijn natuurlijk grenzen: delicten kunnen van zodanige aard zijn of zodanig zijn omschreven dat rechtspersonen ze niet kunnen plegen en bepaalde straffen kunnen uit hun aard alleen aan natuurlijke personen worden opgelegd. Op elk van deze beperkingen en op de in de literatuur geopperde alternatieven voor de strafbaarstelling van de rechtspersonen wordt in het navolgende nader ingegaan.

De betekenis van de rechtspersoon in het maatschappelijk verkeer

De opvatting dat een rechtspersoon geen strafbare feiten kon plegen paste misschien nog in een tijd waarin het strafrecht bijna uitsluitend gedragingen bestreek waarvoor een natuurlijk persoon rechtstreeks verantwoordelijk kon worden gesteld. In de loop der jaren ontstond echter op allerlei terreinen van het maatschappelijk en economisch leven waarmee het strafrecht tot dan toe geen of slechts zijdelings bemoeienis had gehad, de behoefte aan voorschriften die zo nodig door strafsancities konden worden gehandhaafd. Het strafrecht werd aldus instrument van een noodzakelijk geachte sociaaleconomische ordening.

In het maatschappelijk verkeer is de rechtspersoon verder kwantitatief een steeds belangrijker plaats gaan innemen. Daardoor deed de behoefte aan strafbaarstelling van de rechtspersoon als zodanig zich steeds sterker gevoelen. Bepaalde straffen en maatregelen, zoals de geldboete en de ontneming van het wederrechtelijk genoten voordeel, kunnen alleen volledig tot hun recht komen, indien (mede) de rechtspersoon als subject van het strafbare feit kan worden vervolgd en gestraft.

Bezwaren van de huidige situatie en mogelijkheden van een algemene regeling

Het denken over de strafbaarheid van de rechtspersoon heeft zich vanuit de hierboven geschetste situatie verder ontwikkeld in de richting van het aanvaarden van de mogelijkheid, dat deze aansprakelijkheid ook bestaanbaar is voor commune delicten, en dit laatste betekent, dat in het algemeen deel van het Wetboek van Strafrecht een algemene regeling zal moeten worden ingevoerd. Weliswaar zijn er misdrijven en overtredingen in en buiten het Wetboek van Strafrecht, waarvan het feitelijk niet mogelijk is dat rechtspersonen deze plegen, zoals bigamie, baldadigheid, landloperij, openbare dronkenschap en verkeersdelicten als rijden onder invloed, maar bij andere is dit niet bij voorbaat ondenkbaar.

Zoals reeds in deze Memorie van Toelichting is uiteengezet, wordt bij de strafbaarstelling van de rechtspersoon in zekere zin met een fictie gewerkt. Daarin komt tot uitdrukking dat handelingen van natuurlijke personen, die in het verband van een rechtspersoon optreden en daarbij ieder afzonderlijk hetzij tezamen de inhoud van een delict vervullen, aan de rechtspersoon worden toegerekend. Deze wijze van formuleren houdt in dat ook de subjectieve bestanddelen van een bepaald delict (opzet of schuld) onder omstandigheden aan de rechtspersoon worden toegerekend. In het algemeen kan worden gesteld dat opzet of schuld van ondergeschikten zonder meer kan worden toegerekend aan de rechtspersoon.

Hiervan uitgaande kan men zich voorstellen, dat een delict tegen het leven of dood door schuld ten laste wordt gelegd aan een rechtspersoon (bijvoorbeeld aan de producent van levensmiddelen of geneesmiddelen die produkten in de handel heeft gebracht die schadelijk zijn voor de gezondheid, of aan een vervoeronderneming die het door haar gebruikte transportmateriaal heeft verwaarloosd waardoor een fataal ongeluk is ontstaan).

Ook aan andere commune delicten valt in dit verband te denken, zoals omkoping van ambtenaren (artikel 229), valsheid in geschrift (artikel 278), verduistering (artikel 381), bedrog bij de uitvoering van bouwwerken of de levering van materialen waardoor de veiligheid van personen of goederen in gevaar wordt gebracht (artikel 394), zaaksbeschadiging (artikel 414) en heling (artikel 480).

In zulke gevallen is het ontbreken van de mogelijkheid om de rechtspersoon als zodanig te vervolgen en te bestraffen, al dan niet naast een of meer natuurlijke personen, een duidelijke leemte. Het onbevredigende daarvan springt vooral in het oog, wanneer de rechtspersoon ten gevolge van de strafbare handeling een belangrijk financieel voordeel heeft verkregen. Indien alleen een strafvervolgning mogelijk is van een of meer natuurlijke personen die ten behoeve van de corporatie of in haar dienst hebben gehandeld, zal de sanctie - met name een geldboete - immers niet de corporatie rechtstreeks kunnen treffen. Bij bestraffing van een natuurlijke persoon voor een handeling «in de sfeer van» de rechtspersoon, zal de straf moeten zijn afgestemd op de mate van individuele schuld en - zo het een vermogenssanctie betreft - op de financiële draagkracht van de verdachte.

Eventueel zou men kunnen trachten dit bezwaar te ondervangen door een juridische constructie, waarbij de rechtspersoon burgerrechtelijk aansprakelijk wordt gesteld voor de aan haar personeelsleden in bepaalde gevallen opgelegde geldboetes of waarbij het onrechtmatig genoten voordeel wordt ontnomen aan de onderneming waarin het delict is gepleegd, maar rechtstreekse strafrechtelijke aansprakelijk-stelling van de corporatie verdient dan toch door haar duidelijke doelgerichtheid de voorkeur. Het zou gekunsteld zijn om een algemene regeling te kiezen volgens welke een vervolging tegen A (natuurlijk persoon) wordt ingesteld, waarbij op de terechtzitting voor het bepalen van de strafmaat de financiële draagkracht van B (rechtspersoon) als maatstaf wordt genomen en waarbij -tenslotte- bepaalde straffen ook ten laste van B worden geëxecuteerd.

De invoeging in het Wetboek van Strafrecht van een algemene regeling van de strafbaarheid van de corporatie zal tevens het belang van een goede rechtshandhaving kunnen dienen, voor zover in bepaalde bestaande wetten nog geen rekening was gehouden met het plegen van de in die wetten strafbaar gestelde feiten door rechtspersonen of voor zover in die wetten alleen was voorzien in een strafbaarstelling van de bestuurders of andere natuurlijke personen die tot de rechtspersoon in een bepaalde verhouding staan.

Gekozen oplossingen

Naar de mening van de Regering verdient een algemene regeling van de strafbaarheid van de rechtspersoon de voorkeur.

Daarvan zal naar verwachting veelvuldig gebruik worden gemaakt. De mogelijkheid die zij geeft om de vervolging hetzij alleen te richten tegen de corporatie, hetzij mede tegen een of meer natuurlijke personen, zal een belangrijke behoefte vervullen.

Van een regeling die een breuk vormt in de continuïteit van de wetgeving en waarbij geheel andere strafrechtelijke constructies de plaats innemen van de tot nu toe gebruikelijke, zou moeten worden afgewacht of zij in de praktijk even goed voldoet.

Een algemeen voorschrift, inhoudende dat strafbepalingen, die zich richten tot personen met een bepaalde kwaliteit (hetzij natuurlijke personen of corporaties) ook van toepassing zijn op hun vertegenwoordigers zonder die kwaliteit (voor zover niet van een andere bedoeling blijkt), vervaagt in zekere mate de grenzen van de strafrechtelijke aansprakelijkheid. In de praktijk kan dit ernstige bezwaren opleveren en rechtsonzekerheid met zich brengen.

Een ander bezwaar is, dat een dergelijke nieuwe constructie van strafrechtelijke repressie dwingt tot een ingrijpende wijziging van vele bijzondere wetten waarin bepaalde kwaliteitsdelicten, expliciet of impliciet, voorkomen.

Over het denkbeeld de strafrechtelijke aansprakelijkheid van de rechtspersonen binnen nauwe grenzen te beperken door de wetgever voor ieder delict afzonderlijk te doen bepalen of een corporatie het strafbare feit kan plegen, merkt de regering het volgende op.

Een systeem waarin een strafbaar feit slechts kan worden begaan door een corporatie in de gevallen waarin zulks uitdrukkelijk bij of krachtens de wet is bepaald, gaat van de gedachte uit, dat ons strafrecht in beginsel alleen is geschreven voor natuurlijke personen. De wetgever meent evenwel dat die gedachte door de ontwikkeling van het strafrecht is achterhaald. Dit leidt tot afwijzing van de gedachte dat het strafrecht, voor zover dit zich richt tegen andere dan natuurlijke personen, slechts een aanvullend karakter kan hebben. Nog afgezien van deze principieel andere benadering bestaat tegen de aanwijzing van bepaalde delicten of groepen van delicten als strafbare feiten die door rechtspersonen kunnen worden gepleegd het bezwaar, dat de maatstaven ontbreken om een dergelijke aanwijzing op een in de praktijk bevredigende en verantwoorde manier te doen. Er zijn vele delicten waarbij het niet waarschijnlijk is dat het Openbaar Ministerie de behoefte zou gevoelen om (mede) een rechtspersoon te vervolgen, maar waarbij die mogelijkheid toch ook weer niet bij voorbaat kan worden uitgesloten. Voorbeelden van dergelijke delicten zijn hierboven reeds gegeven.

Zou men opteren voor een systeem van aanwijzing van delicten, dan zou waarschijnlijk de kring van delicten, waarbij ook andere dan natuurlijke personen als dader in aanmerking kunnen komen, steeds zeer ruim worden getrokken, waardoor de aanwijzing niet meer zou beantwoorden aan het doel dat ermee wordt beoogd. Tevens zou, doordat bij die aanwijzing waarschijnlijk niet steeds dezelfde criteria zouden worden gehanteerd, aan het streven naar een eenvormige regeling van het daderschap en de strafbaarheid van de rechtspersoon afbreuk worden gedaan.

Grondregel

De aan het wetsontwerp ten grondslag liggende gedachte, dat het strafrecht in zijn algemeenheid van toepassing behoort te zijn op zowel natuurlijke personen als corporaties, is aldus tot uitdrukking gebracht, dat in het nieuwe artikel 76 (artikel I onder B) is bepaald, dat strafbare feiten behalve door natuurlijke personen ook kunnen worden begaan door rechtspersonen.

Volgens de ontworpen bepaling zal indien een strafbaar feit wordt begaan door een rechtspersoon, de strafvervolging kunnen worden ingesteld en de in de wet voorziene straffen en maatregelen, indien zij daarvoor in aanmerking komen, kunnen worden uitgesproken, hetzij tegen de corporatie, hetzij tegen hen die tot het feit opdracht hebben gegeven en/of degenen die feitelijke leiding hebben gegeven aan de verboden gedraging, hetzij tegen de corporatie en die natuurlijke personen te zamen. Voor alle duidelijkheid zij opgemerkt dat de strafbaarheid van de rechtspersoon geen voorwaarde is voor de *vervolging* van de opdrachtgever of de feitelijk leidinghebber. Wel zal door de vervolgingsambtenaar in alle gevallen waarin op basis van het nieuwe artikel 76 van het Wetboek van Strafrecht wordt vervolgd, zelfstandig moeten worden nagegaan of de rechtspersoon het strafbare feit vermoedelijk heeft begaan. Is dat naar zijn inschatting niet het geval dan dient van strafvervolging te worden afgezien, ook wanneer die is gericht tegen de daarvoor (mede) aansprakelijk te stellen opdrachtgever of leidinghebber. Komt de rechter in dat geval tot de slotsom dat niet bewezen is, dat de rechtspersoon het feit heeft gepleegd dan wel dat feit niet strafbaar is, dan vervalt de aansprakelijkheid van de zoëven genoemden, en zal het "gunstige" *judicium* (vrijspraak of ontslag van alle rechtsvervolging), dat de rechtspersoon zou zijn ten deel gevallen, zich tot hen uitstrekken.

In dit verband is het goed op te merken, dat in de tekst van het tweede lid zijn opgenomen de woorden "geoordeeld wordt". Hiermee wordt voorkomen, dat het artikellid aldus wordt gelezen, dat het *judicium* over de mogelijkheid van vervolging ook de fase van de berechting omvat, zodat bij een vrijspraak of ontslag van rechtsvervolging, een niet-ontvankelijkheid zou moeten worden uitgesproken.

Deze keuze wie vervolgd zal moeten worden (de rechtspersoon, de rechtspersoon en opdrachtgever en/of leiding hebber, dan wel deze laatsten alleen) zal in elk concreet geval gemaakt moeten worden door de vervolgingsambtenaar.

In dit verband moge eraan worden herinnerd, dat het Openbaar Ministerie de handelende persoon ook kan vervolgen, indien deze uit eigen hoofde strafbaar is, dat wil zeggen indien te zijnen aanzien alle bestanddelen van het strafbare feit of van enige vorm van strafbare deelneming daaraan zijn vervuld. Er is in dit geval sprake van elkaar overlappende aansprakelijkheden.

Het antwoord op de vraag of het bij een natuurlijk persoon aanwezige opzet kan worden toegerekend aan de corporatie waarbij hij in dienst is, zal mede afhangen van de interne organisatie van de betreffende corporatie en van de taak en verantwoordelijkheid die aan die natuurlijke persoon is toegedeeld. Het is denkbaar dat, afhankelijk van de wijze waarop de verantwoordelijkheid en de macht binnen de corporatie is verdeeld, het bij een lagere functionaris aanwezige opzet in het ene geval wel beslissend kan worden geacht en in het andere geval niet. De maatschappelijke werkelijkheid is in dit opzicht te rijk geschakeerd en te gecompliceerd om deze op een bevredigende manier in een wettelijke definitie te kunnen vastleggen.

In het wetsontwerp is dan ook niet bepaald welk criterium heeft te gelden voor het daderschap van de rechtspersoon, omdat zo'n nadere uitwerking, wil zij inderdaad betekenis hebben, voor de rechter eerder een belemmering dan een hulpmiddel in zijn oordeelsvorming zal zijn. Algemene regels zijn daarvoor niet te geven. Beslissend is of de rechter het strafwaardige gebeuren in redelijkheid kan toerekenen aan de rechtspersoon. Het daderschap of de aansprakelijkheid wordt dus door de rechter in het concrete geval bepaald. Basis voor het daderschap van de rechtspersoon is de wettelijke delictomschrijving. Een rechtspersoon is alleen dader wanneer het delictuele gebeuren aan die rechtspersoon kan worden toegeschreven. Daarbij dient de redelijkheid van de toerekening voor de rechter richtsnoer te zijn. De wetgever ziet de grote flexibiliteit van deze casuïstische aanpak als een belangrijk voordeel.

In het laatste lid van het nieuwe artikel 76 zijn met de rechtspersoon op één lijn gesteld: de vennootschap zonder rechtspersoonlijkheid, de maatschap en het doelvermogen. Bij de vennootschap zonder rechtspersoonlijkheid moet worden gedacht aan de vennootschap onder firma en de commanditaire vennootschap.

Hoewel de maatschap begrepen zou kunnen worden geacht onder het begrip «vennootschap zonder rechtspersoonlijkheid» is zij duidelijkheidshalve afzonderlijk genoemd.

Het begrip doelvermogen is niet vast omljnd. Het kan worden omschreven als "het vermogen bijeengebracht tot een bepaald doel (dat ook crimineel kan zijn), zonder dat voor het beheer daarvan een statuut of reglement is vastgesteld." De wetgever is van oordeel dat deze strafbaarstelling niet kan worden gemist, nog afgezien van de noodzaak eventuele buitenlandse doelvermogens, die hier te lande actief zijn, onder de belastingbepalingen te doen vallen. Het is duidelijk dat het artikel op dit punt afwijkt van het civiele recht, waar het begrip doelvermogen niet bekend is en in dergelijke gevallen velen in de eigendom van de afgezonderde geldsom zullen delen.

Strafbaarheid van de publiekrechtelijke rechtspersoon

Een vraag die stof tot discussie geeft, is of ook publiekrechtelijke rechtspersonen strafbare feiten kunnen plegen en daarvoor kunnen worden vervolgd en gestraft.

Vervolging van publiekrechtelijke lichamen voor door hen gepleegde strafbare feiten is in het algemeen weinig opportuun. Veelal zal langs administratieve weg afdoende correctie mogelijk zijn. Anderzijds is het ook weer niet vanzelfsprekend dat de mogelijkheid, dat een publiekrechtelijke rechtspersoon kan worden vervolgd en gestraft zonder meer in de wet dient te worden uitgesloten. Wanneer een dergelijk lichaam deelneemt aan het economisch marktverkeer, bijvoorbeeld doordat het een onderneming voor personenvervoer exploiteert of goederen verkoopt, is het zeer wel denkbaar dat bepaalde, door het strafrecht te handhaven, voorschriften worden overtreden en een onrechtmatig verkregen voordeel wordt behaald, dan wel oneerlijke concurrentie plaats vindt jegens privaatrechtelijke rechtspersonen.

Bij een figuur die in zo uiteenlopende verschijningsvormen en functies aan het maatschappelijk verkeer deelneemt als de publiekrechtelijke rechtspersoon is de vraag of strafbaarheid in beginsel dient te worden uitgesloten of aanvaard niet in het algemeen te beantwoorden.

Een zinvolle beantwoording lijkt alleen mogelijk, indien onderscheid wordt gemaakt tussen verschillende casusposities. De meest voor de hand liggende differentiatie is dan wel die waarbij onderscheid wordt gemaakt al naar gelang het strafbare feit is te plaatsen in het verband van de algemene of specifieke bestuurstaak waarmee het publiekrechtelijk lichaam is belast dan wel is gepleegd binnen het kader van een ondernemingsactiviteit die ook door particulieren wordt of kan worden verricht.

In het eerste geval, dus wanneer het publiekrechtelijk lichaam als bestuurder heeft gehandeld, zal de verantwoording behoren te geschieden aan de instellingen en organen die daartoe in het staats- en administratieve recht in het bijzonder zijn aangewezen. Deze instellingen en organen beschikken doorgaans over de middelen om een herhaling van het ongewenste optreden te voorkomen. Uiteraard sluit dit niet uit, dat een bepaalde bestuurder bij wie alle bestanddelen van een bepaald strafbaar feit aanwezig zijn uit eigen hoofde, dus wegens een door hem gepleegd delict, voor de strafrechter ter verantwoording wordt geroepen.

In het tweede geval, dus wanneer de publiekrechtelijke rechtspersoon als ondernemer heeft gehandeld, bestaat er geen voldoende grond haar anders te bejegenen dan privaatrechtelijke rechtspersonen die dezelfde of vergelijkbare ondernemingsactiviteiten verrichten. Ook voor privaatrechtelijke rechtspersonen zal kunnen gelden dat zij (mede) het algemeen belang dienen.

Daarmede zijn zij echter nog niet gevrijwaard van een strafrechtelijke vervolging, indien bepaalde, door het strafrecht te handhaven, normen zijn geschonden. Voor door de overheid gedreven ondernemingen en bedrijven zal in beginsel hetzelfde moeten gelden. Daartegen behoeft ook geen bezwaar te bestaan omdat in deze gevallen niet de rol van de overheid als bestuurder en drager van publiek gezag maar als ondernemer in het geding is.

Daarom kan een bijzondere wettelijke voorziening beter achterwege blijven. Het gaat hier om een weerbarstige materie die moeilijk in wetsbepalingen is te vatten. De praktijk zal vermoedelijk uitwijzen dat het Openbaar Ministerie van de bevoegdheid tot vervolging van (semi-)publiekrechtelijke lichamen een prudent gebruik maakt.

Die bevoegdheid zonder meer uitsluiten lijkt intussen niet opportuun, omdat er situaties denkbaar zijn waarin het als onrechtvaardig, met name in strijd met het gelijkheidsbeginsel, wordt ervaren, indien strafbare activiteiten van (ondernemingen van) publiekrechtelijke lichamen of instellingen onvervolgd zouden moeten blijven.

Sancties

Indien een rechtspersoon of andere corporatie veroordeeld wordt, zal de rechter krachtens het Wetboek van Strafrecht een of meer van de hieronder vermelde straffen of maatregelen kunnen opleggen, waarbij zij opgemerkt dat vrijheidsstraffen niet aan de orde zijn. Het betreft hier:

- 1° boete;
- 2° verbeurdverklaren van bepaalde voorwerpen en vorderingen;
- 3° openbaarmaking van de rechterlijke uitspraak, indien de wet in deze bijkomende straf voorziet;
- 4° onttrekking aan het verkeer van daarvoor vatbare voorwerpen.
- 5° de ontneming van het wederrechtelijk verkregen voordeel (de ontneming van baten).

2. Artikelsgewijze toelichting

ARTIKEL I

A.

Wanneer een corporatie tot geldboete wordt veroordeeld, kan de rechter uiteraard niet, voor het geval dat noch volledige betaling noch volledig verhaal volgt, bevelen dat op die corporatie vervangende hechtenis zal worden toegepast. Om deze reden is in artikel 1, onder A, van het wetsontwerp bepaald dat een bevel tot vervangende hechtenis in zo'n geval achterwege blijft. Wordt de geldboete niet vrijwillig voldaan, dan zal dus uitsluitend verhaal op goederen en andere vermogensbestanddelen van de corporatie mogelijk zijn.

Overwogen is nog of het bevel tot vervangende hechtenis niet zou kunnen worden uitgesproken tegen de bestuurder(s) van de rechtspersoon in de veronderstelling dat die dan wel zullen zorgen dat de corporatie tijdig de haar opgelegde geldboete voldoet. Het is echter bezwaarlijk iemand te bedreigen met vervangende hechtenis ter zake van een feit waarvoor niet hij maar een ander veroordeeld is. De bezwaren springen vooral in het oog wanneer de bestuurder in redelijkheid niet aansprakelijk kan worden gesteld voor het feit dat de corporatie nalatig is gebleven de geldboete te voldoen (b.v. omdat hij in het bestuur overstemd is). Bovendien zouden bij de executie van de vervangende hechtenisstraf allerlei onzekerheden rijzen. Zo zou men zich kunnen afvragen of die straf op alle bestuurders moet worden toegepast of slechts op een of enkele van hen.

B.

Artikel 76 (nieuw), dat de kern van het wetsontwerp uitmaakt, is besproken en toegelicht in het algemeen gedeelte van deze memorie.

In het tweede lid van dit artikel wordt gesproken van personen die opdracht hebben gegeven en die feitelijke leiding hebben gegeven aan de verboden gedraging. Deze personen zijn geen daders van het strafbare feit. Zij kunnen dus niet worden aangemerkt als bijvoorbeeld uitlokkers of medeplegers van het delict, hoezeer hun gedrag ook trekken vertoont van deze deelnemingsfiguren. Wel zijn zij als zodanig strafrechtelijk aansprakelijk voor de strafbare feiten die door de rechtspersoon zijn begaan. Die voorwaarde dient uitdrukkelijk in de tenlastelegging tot uitdrukking te komen. Kan niet worden bewezen dat de rechtspersoon het strafbare feit heeft begaan, dan zal de verdachte van het opdracht geven of het feitelijk leiding hebben moeten worden vrijgesproken.

De vraag is wat moet worden verstaan onder opdracht geven en feitelijk leiding hebben in de zin van het nieuwe artikel 76 Wetboek van Strafrecht. Duidelijk zal zijn dat voor opdracht geven een nauwere band met het verboden gedrag van de rechtspersoon vereist zal zijn dan voor feitelijk leiding hebben. Opdracht geven impliceert immers dat het initiatief voor het verboden gedrag ligt bij de opdrachtgever. Voor leiding geven is dat niet noodzakelijk.

Toch moet voor opdracht geven niet worden vereist dat de opdrachtgever telkens voor iedere concrete verboden gedraging een afzonderlijke opdracht heeft gegeven. Goed mogelijk is dat iemand meer in het algemeen een oekaze uitvaardigt die betrekking heeft op het totstandkomen van het verboden gedrag. Denkbaar is ook dat iemand binnen de rechtspersoon een leidinggevende positie bekleedt en willens en wetens toestaat dat het verboden gedrag wordt begaan. Dat in een dergelijk geval de facto geen opdracht is gegeven tot het verboden gedrag, hoeft er niet aan in de weg te staan dat de verdachte wordt aangemerkt als de opdrachtgever in de zin van artikel 76 Wetboek van Strafrecht. Duidelijk zal overigens zijn dat in het laatste geval de grens met de figuur "feitelijk leiding hebben" dicht is genaderd, zoniet gepasseerd.

Omdat voor het feitelijk leiding hebben een minder nauwe band met het verboden gedrag van de rechtspersoon is vereist dan voor het opdracht geven, markeert deze figuur de grens van de aansprakelijkheid van natuurlijke personen voor strafbare feiten die door de rechtspersoon zijn begaan. Aangenomen mag worden dat het feitelijk leiding hebben ook vaker door het Openbaar Ministerie in stelling gebracht zal worden dan het opdracht geven.

Feitelijk leiding hebben impliceert dat de betrokkene -incidenteel dan wel structureel- binnen de rechtspersoon een leidinggevende functie vervult en de daarbij behorende verantwoordelijkheid draagt. Die verantwoordelijkheid moet betrekking hebben op de verboden gedragingen die door de rechtspersoon worden begaan. Anders gezegd: de betrokkene moet in een positie verkeren dat hij een einde kan maken aan het plaatsvinden van de verboden gedragingen. Het moet dus binnen zijn (bestuurlijke) portefeuille vallen. Evenals bij het opdracht geven is de feitelijke situatie hier beslissend. Of de betrokkene al dan niet officieel op de loonlijst van de rechtspersoon staat en als bestuurder of personeelslid staat geregistreerd, doet niet ter zake. Enige juridische basis hoeft het opdracht geven en leiding geven niet te hebben.

Feitelijk leiding hebben kan bestaan uit actief en passief gedrag. Het is dus zeer goed mogelijk dat van feitelijk leiding hebben kan worden gesproken wanneer iemand zijn bestuurlijke taak verwaarloost en niets onderneemt tegen het plaatsvinden van het verboden gedrag.

Daarmee is niet gezegd dat het enkele schenden van de (bijzondere) zorgplicht die op hem in zijn kwaliteit van bestuurder rust, het enkele disfunctioneren, al onder deze aansprakelijkheidsfiguur valt. Wezenlijk is namelijk dat de feitelijk leidinghebber op de hoogte is van het verboden gedrag. Er dient dus opzet te zijn op het verboden gedrag dat door de rechtspersoon is begaan. Culpeloos feitelijk leiding hebben is niet strafbaar. Dat betekent dat wanneer een verdachte van feitelijk leiding hebben niet daadwerkelijk op de hoogte is, maar dat wel had kunnen en behoren te zijn (de culpose variant), vrijspraak is geïndiceerd.

De gedachte zou kunnen postvatten dat een leidinggevende functionaris zijn strafrechtelijke verantwoordelijkheid simpelweg kan ontlopen door zich van de domme te houden, door zich niet met de feitelijke gang van zaken binnen de rechtspersoon te bemoeien. Die gedachte berust op in zijn algemeenheid een misvatting.

Omdat voor feitelijk leiding hebben opzet op het verboden gedrag vereist is, gelden de reguliere regels voor het bewijs van het opzet.

Dat betekent dat wanneer iemand ermee op de hoogte is dat soortgelijke verboden gedragingen als de in concreto tenlastegelegde door de rechtspersoon worden begaan, hij bewust de aanmerkelijke kans zal aanvaarden dat de rechtspersoon de tenlastegelegde verboden gedragingen heeft begaan, ook al was hij met het in concreto begaan van die verboden gedragingen niet op de hoogte. Via het model van het voorwaardelijk opzet of kansopzet kan aldus bewezen worden verklaard dat de verdachte op de hoogte was van de tenlastegelegde verboden gedragingen.

ARTIKEL II

In de plaats van de vervallen bepalingen wordt een nieuwe Titel voorgesteld, waarin enkele strafprocessuele voorschriften worden gegeven omtrent de vervolging en berechting van rechtspersonen en de daarmee op een lijn gestelde samenwerkingsvormen zonder rechtspersoonlijkheid.

Het nieuwe artikel 446a bepaalt dat indien een strafvervolging wordt ingesteld tegen een rechtspersoon of doelvermogen deze tijdens de vervolging wordt vertegenwoordigd door de bestuurder(s).

De vertegenwoordiger kan bij gemachtigde verschijnen, tenzij de rechter zijn persoonlijke verschijning gelast.

Wanneer de persoonlijke verschijning van een bestuurder is gelast in een strafzaak tegen een rechtspersoon met toepassing van het voorgestelde artikel 446a, zal hij niet als getuige in die strafzaak tegen de rechtspersoon kunnen optreden. Hij wordt immers geacht de corporatie te vertegenwoordigen, hetgeen uitsluit dat hij tegen of ten behoeve van haar zou kunnen getuigen.

Anderzijds is het wel denkbaar dat een vervolging gelijktijdig is ingesteld èn tegen de rechtspersoon èn tegen degene die opdracht heeft gegeven tot het plegen van het strafbare feit (dus bij voorbeeld de bestuurder) ter zake van een door de rechtspersoon begaan delict. In dat geval zal de bestuurder/opdrachtgever als getuige kunnen worden opgeroepen in de strafzaak tegen de corporatie, mits hij deze al niet in de strafzaak vertegenwoordigde. Het gaat dan niet om één strafzaak maar om twee strafzaken, al bestaat tussen die zaken een nauwe samenhang.

Artikel 446b bevat enkele voorschriften omtrent de uitreiking van gerechtelijke mededelingen, indien een strafvervolging wordt ingesteld tegen een corporatie.

Artikel 446c behoeft na het vorenstaande geen nadere toelichting.

ARTIKEL III

De artikelen omtrent de strafbaarheid van rechtspersonen en andere corporaties in bijzondere wetten en andere regelingen waarbij wel wordt uitgegaan van het daderschap van de rechtspersoon, maar waarbij de sanctie tegen andere personen is gericht, omdat de wetgever nog niet gewend was aan de gedachte dat ook een rechtspersoon of een andere corporatie daadwerkelijk strafrechtelijk aansprakelijk kon worden gesteld, komen bij deze te vervallen. Als voorbeeld kan worden gewezen op de artikelen 15 en 16 van de Wet Verdovende middelen 1993, die dan ook als zodanig worden genoemd.

ARTIKEL IV

Wordt zonder meer tot intrekking van de in ARTIKEL III bedoelde strafbepalingen overgegaan, dan zou de instructie van de op die bepalingen gegronde strafzaken, welke op het tijdstip dat de wet in werking treedt nog niet is voltooid, moeten worden gestaakt. Met het oog daarop is in ARTIKEL IV een overgangsbepaling opgenomen.

Paramaribo, 1 augustus 2002,

R.R. VENETIAAN.